

به نام خدا

وزارت علوم، تحقیقات، و فناوری

پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران

(ایرانداک)

خلاصه گزارش طرح پژوهشی سازمانی

عنوان طرح پژوهشی

طراحی و توسعه پایگاه نمایه سازی نشریه های علمی دسترسی آزاد ایران (دو آجی)

تاریخ شروع طرح پژوهشی	۱۴۰۲/۱۱/۰۱	تاریخ پایان طرح پژوهشی	۱۴۰۳/۰۳/۱۳
-----------------------	------------	------------------------	------------

نام و نام خانوادگی مجری طرح پژوهشی	نصراله پاک نیت
------------------------------------	----------------

نام و نام خانوادگی همکاران طرح پژوهشی	علی اصغر حجت پناه، مصطفی شعبانی، ساناز قربانلو
---------------------------------------	--

درباره طرح پژوهشی

امروزه نمایه سازی نشریات در پایگاه های مختلف ملی، منطقه ای و بین المللی اهمیت زیادی پیدا کرده است و به نشریات در سطوح مختلف اعتبار پژوهشی می بخشد. با توجه به بررسی صورت گرفته پایگاه های مختلفی در سطوح مختلف وجود دارد که نمایه سازی نشریات را انجام می دهند که از این میان، می توان به مگ ایران در سطح ملی، پایگاه استنادی علوم جهان اسلام یا آیاسی در سطح منطقه ای، و گوگل اسکالر، دو آج، اسکوپوس و وب آوساینس در سطح بین المللی اشاره کرد. نمایه بودن یک نشریه در هر یک از پایگاه های نمایه سازی نشان دهنده اعتبار آن نشریه در جنبه ای مشخص و به ویژه جنبه پژوهشی است. پایگاه دو آج یکی از پایگاه های نمایه سازی بین المللی است که به طور مشخص به نمایه سازی نشریات با دسترسی آزاد می پردازد. این پایگاه به طور مستقیم از نظر سطح پژوهش نشریات را بررسی نکرده و تنها داشتن دسترسی باز و شفافیت در این زمینه را بررسی می نماید. این پایگاه نشریات علمی را از سراسر دنیا بررسی و نمایه می کند و در حال حاضر نشریات ایرانی زیادی در این پایگاه نمایه شده اند. با این حال، با توجه به دلایلی متعدد از جمله عدم اشراف کارشناسان نشریات به زبان انگلیسی و عدم تأثیر نمایه شدن در این پایگاه در ارزیابی های کشوری، نشریات زیادی نیز وجود دارند که تاکنون اقدامی برای نمایه سازی آنها در این پایگاه صورت نگرفته است. همچنین با توجه به گستره جهانی این پایگاه، نظارت خاصی بر روی نشریات ایرانی به ویژه فارسی زبان نمایه شده در این پایگاه صورت نمی گیرد. این مهم تا حدودی نشان دهنده لزوم ایجاد پایگاهی

ویژه برای نمایه‌سازی نشریات ایرانی است. مسأله‌ای که لزوم ایجاد چنین پایگاهی را پررنگ‌تر می‌نماید این است که با وجود اینکه تقریباً تمام نشریات ایرانی فارسی‌زبان از سیاست دسترسی آزاد پیروی می‌کنند، اما پایگاه جامعی که به طور یک‌پارچه فراهم‌کننده دسترسی آزاد به آن‌ها باشد وجود ندارد و دسترسی به مقالات آن‌ها از طریق پایگاه‌هایی مانند مگ‌ایران نیازمند پرداخت هزینه است! از این‌رو طراحی و توسعه پایگاهی با هدف نمایه‌سازی نشریه‌های علمی دسترسی آزاد ایرانی در دستور کار ایرانداک به عنوان مرکز اسناد علمی ایران قرار گرفت. پایگاه طراحی و توسعه‌یافته با الهام از پایگاه بین‌المللی دواج ایجاد شده و دواجی نام‌گذاری شده است. این پایگاه از معیارهایی تقریباً یکسان با معیارهای پایگاه دواج استفاده کرده و شفافیت و رعایت استانداردها در ارائه دسترسی آزاد توسط نشریات ایرانی را بررسی و صحت‌سنجی می‌کند. باتوجه به معیارهای در نظر گرفته شده در دواجی، نمایه نشریات در این پایگاه مشکلات احتمالی نمایه نشریات ایرانی در پایگاه دواج را نمایان و به برطرف نمودن آن‌ها کمک کرده و بالتبع احتمال نمایه‌سازی نشریات در پایگاه‌های بین‌المللی را افزایش می‌دهد.

هدف اصلی این طرح پژوهشی، طراحی و توسعه پایگاهی جامع برای نمایه‌سازی نشریه‌های علمی دسترسی آزاد ایران است. در راستای دستیابی به هدف اصلی پژوهش، اهداف جزئی زیر تعریف و دنبال شده است:

- طراحی و پیاده‌سازی رابط کاربری، و
- ارزیابی فرایندها از جمله فرایند ثبت نشریات متقاضی ارزیابی، ارزیابی نشریات، و مدل داده‌ای.

روش پژوهش

این طرح در دو گام اصلی به شرح ذیل اجرا شده است:

- گام اول- طراحی و پیاده‌سازی رابط کاربری، فرایندها از جمله فرایند ارزیابی نشریات، و مدل داده به عنوان اهداف فرعی پژوهش در نظر گرفته شده است.
- شناسایی و تحلیل نیازمندی‌ها و طراحی رابط کاربری: در این گام با بررسی و مقایسه پایگاه‌های ملی و بین‌المللی مشابه، نیازمندی‌های سامانه جدید به طور دقیق شناسایی و فرایندهای مورد نیاز در پایگاه، از جمله فرایندهای ارزیابی، نمایه‌سازی و نشر نشریات مورد تایید و مقالات آن‌ها طراحی شده است. همچنین، رابط کاربری پایگاه نیز با توجه نیازسنجی صورت گرفته طراحی و پیاده‌سازی شد.
- گام دوم- پیاده‌سازی و ارزیابی: در این گام، بر اساس فرایندهای طراحی شده و نیازسنجی انجام شده، پیاده‌سازی سمت سرور (Back end) پایگاه صورت گرفته است و با انجام آزمون‌های مختلف، مشکلات احتمالی شناسایی شده و بهبودهای لازم صورت گرفت. علاوه بر این در انتهای این گام، پژوهشنامه پردازش و مدیریت اطلاعات ایران به عنوان نمونه آزمایشی در این پایگاه ثبت شد.

«پایگاه نشریه‌های دسترسی آزاد ایران» یا «دوآجی» یکی از محصولات پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک) در زمینه علم باز است. «دوآجی» به عنوان نخستین پلت‌فرم جامع نمایه‌سازی نشریه‌های علمی دسترسی آزاد ایران، گام بلندی در راستای گستراندن دانش و پژوهش ایرانی برداشته است. ایرانداک بر این باور است که دستاوردهای پژوهشی ارزشمند ایرانی باید در دسترس همگان قرار گیرد و پژوهشگران، دانشجویان، و علاقه‌مندان به علم در سراسر جهان بتوانند به آسانی به این گنجینه ارزشمند دسترسی داشته باشند. «دوآجی» با الهام از جنبش جهانی دسترسی آزاد و همسو با پلت‌فرم‌هایی مانند «دواج» (DOAJ: Directory of Open Access Journals)، متعهد است تا پلی میان نشریه‌های باکیفیت ایرانی و جامعه علمی بین‌المللی ایجاد کند. مأموریت اصلی «دوآجی» نمایه‌سازی جامع و دقیق تمامی نشریه‌های علمی دسترسی آزاد منتشر شده در ایران است.

طراحی این سامانه فرصت‌ها و مزایایی را برای نشریات و کاربران به همراه داشته که از دو دیدگاه قابل توجه است:

– از دیدگاه نشریات

- نمایه‌سازی در یک پایگاه بومی (ملی)، شانس پذیرش برای نمایه شدن در پایگاه‌های معتبر دیگر را افزایش می‌دهد و به نشریات در سطوح مختلف اعتبار پژوهشی می‌بخشد؛
- قابلیت دسترسی به مقالات نشریه را برای خوانندگان ملی افزایش می‌دهد؛
- امکان استناد –یکی از عناصر شاخص در نگارش علمی است که نقش بارزی در تولید و نشر اطلاعات دارد– بیشتر به مقالات نشریه وجود خواهد داشت؛
- استنادات بیشتر باعث افزایش شاخص هرش (H-index) نشریه و نویسندگان می‌شود؛
- امکان جست‌وجوی نشریه‌ها و پژوهش‌های ایرانی در سطح جهان را فراهم می‌کند؛
- قابلیت دسترسی رایگان (آزاد) به فایل تمام‌متن و بدون محدودیت تمامی نشریات این پایگاه را امکان‌پذیر می‌کند؛

– از دیدگاه کاربران

- ناشران: به ناشران و مدیران نشریه‌ها امکان می‌دهد که رؤیت‌پذیری نشریه‌های آنان افزایش پیدا کند. همچنین به نشریه‌ها کمک می‌کند تا با استانداردهای جهانی هم‌گام و به‌روز بمانند.
- پژوهشگران: به راحتی نشریه‌ها و پژوهش‌های مرتبط با حوزه کاری خود را در میان انبوهی از انتشارات می‌یابند. همچنین به دستاوردهای پژوهشی ایرانیان به صورت رایگان دسترسی دارند.
- کتابداران: فرایند پایش منابع و توسعه مجموعه را ساده و کارآمد می‌کند. همچنین در پیشبرد جنبش جهانی دسترسی آزاد مشارکت می‌کند.
- عموم مردم: به یافته‌های پژوهشی و دانش رایگان دسترسی دارند. همچنین در ساختن جامعه‌ای مبتنی بر دانش و عدالت نقش دارد.

دسترسی رایگان به مقالات و پژوهش‌های علمی، همواره به‌عنوان یکی از مهم‌ترین چالش‌های دانشجویان، پژوهشگران و محققان محسوب می‌شود. برای انجام یک پژوهش جدید و نگارش مقاله لازم است تا پژوهشگر مقالات مرتبط با مقاله خود را بررسی کند و سپس شروع به نگارش مقاله نماید. علاوه‌براین، مطالعه مقالات قبلی به پژوهشگر کمک می‌کند تا از انجام پژوهش‌های تکراری پیش‌گیری کند. از سوی دیگر، هزینه اشتراک نشریه‌های علمی هر سال در حال افزایش است. این مسأله یکی از موانع اصلی دسترسی پژوهشگران به ویژه پژوهشگران ایرانی به نتایج یافته‌های علمی محسوب می‌شود. به‌عنوان راه‌کار برای رفع چالش‌های بیان شده، الگوی دسترسی آزاد به اطلاعات و نشر (نمایه‌سازی) نشریه‌های دسترسی آزاد، برای مقابله با افزایش دائمی هزینه اشتراک، موردتوجه پژوهشگاه ایرانداک قرار گرفت. در این راستا، در این پژوهش به طراحی و توسعه یک پایگاه جامع و دقیق با هدف داوری و نمایه‌سازی تمامی نشریه‌های علمی دسترسی آزاد منتشر شده در ایران پرداخته شد. پایگاه ایجاد شده که به اختصار دوآجی خوانده می‌شود، به‌عنوان نخستین پایگاه جامع نمایه‌سازی نشریه‌های علمی دسترسی آزاد ایران گام بلندی در راستای گسترش دانش و پژوهش ایرانی خواهد داشت و به پژوهشگران، دانشجویان، اساتید، و دست‌اندرکاران نشریات داخلی کمک خواهد کرد تا با شناسایی و نمایه نشریات معتبر، اولاً گامی در راستای اعتلای نشریات فارسی برداشته و دوماً با گسترش رویکرد نشر آزاد، دسترسی جامعه علمی به تمام‌متن مقالات را گسترش دهد.